

Ganzenproblemen onder de loep genomen

Ganzen, zwanen en andere herbivoren als de Smient zoeken hun voedsel tegenwoordig vooral op het boerenland. De algemene toename van deze soorten in de afgelopen decennia zorgt onder andere voor toenemende conflicten met de landbouwsector. Tony Fox en andere Scandinavische onderzoekers namen aan de hand van wetenschappelijke literatuur stuk voor stuk alle conflict-thema's onder de loep. De eerste verrassende conclusie die zij trekken: onderzoek naar de aard en omvang van de problemen lijkt iets van het verleden. In Noord-Amerika piekte het aantal publicaties tussen 1990-2000, in Europa tussen 2000-2010. Sneeuwgangs, Canadese Gans, Grauwe Gans, Kleine Rietgans, Brandgans en Rotgans waren de soorten die in de meeste studies figureerden. Binnen Europa nam Nederland een belangrijke positie in, onder andere met onderzoek door het toenmalige RIN (tegenwoordig Alterra), door Geert Groot-Bruinderink en Wolf Teunissen.

Het kwantificeren van landbouwschade door ganzen is niet altijd gemakkelijk. In dit geval werden de ganzen voornamelijk aangetrokken door nog beschikbare bietenresten (slechts licht ondergewerkt), terwijl het ingezaaide wintergraan al aan het uitlopen was.
Foto: Kees Koffijberg

Klachten

De meest gehoorde klachten vanuit de landbouw zijn dat begrazing van ganzen en andere herbivoren de uiteindelijke opbrengst vermindert, het gras voor vee onaantrekkelijk maakt vanwege de vele keutels en dat de bodem verslemt door het optreden van grote vogelgroepen. Voor het laatste werd in geen enkele studie een significant effect op de uiteindelijke opbrengst gevonden, ondanks de soms duidelijk zichtbare 'visuele' effecten direct nadat een groep vogels op een perceel was (maar belangrijk in deze context is uiteraard de bodemgesteldheid in combinatie met moment van betreding). Ook uitwerpselen zorgen niet per se voor een verminderde waarde van het gewas voor vee; alleen percelen met heel verse keutels waren minder in trek. Bij oudere keutels was geen effect meer te zien. Op enkele Schotse eilanden bleken schapen zelfs verse ganzenkeutels te eten (bekend is ook het foerageren op ganzenkeutels door Rendieren op Spitsbergen). Ook de 'mestgift' via ganzenkeutels is op onze breedte in feite afwezig, zeker in vergelijking met de reguliere mestgift op boerenland.

Verminderde opbrengst

Voorbeelden van verminderde opbrengst, hetzij van gras of van gewassen als granen werden wel in tal van studies gevonden. Verliezen traden in de meeste gebieden op in het voorjaar, als het groeiseizoen op gang komt en de planten lijden onder frequente begrazing door herbivore watervogels (die in deze periode tevens andere voedselgewoonten hebben dan in de winter, omdat ze moeten opvetten voor de volgende etappe op de voorjaartrek). Effecten van winterbegrazing op gras werden gevonden in Nederland en op Islay in Schotland. Uit het onderzoek in Nederland bleek dat de opbrengst van de eerste snede negatief werd beïnvloed, terwijl de opbrengstderiving zelf mede werd bepaald door de streng-

heid van de winter (effect koude winter groter dan effect ganzen).

Effecten van begrazing van (winter)granen in najaar en winter waren veel complexer in vergelijking met gras, omdat zoveel andere factoren als begrazing van watervogels hier een rol spelen (o.a. weersinvloeden van temperatuur en neerslag). In sommige studies werd zelfs een positief effect op de opbrengst gevonden. Met gras is er wel de overeenkomst dat schade in het voorjaar in potentie groter is dan gedurende het najaar en winter. Bijkomend probleem is bovendien dat het niet altijd gemakkelijk is 'schade' direct te koppelen aan vogelaantallen, vanwege de vele andere factoren die een rol spelen bij de totstandkoming van de opbrengst. Dat maakt een voorspelling van schadevolume, bijv. op grond van de verwachte aantalsontwikkeling, tot een onzekere onderneming. Bovendien blijkt dat individuele boerenbedrijven door hun specifieke ligging of situatie vaak bovengemiddelde verliezen leiden. Maatwerk in beleid is in veel landen echter ver te zoeken. Ook bij de nieuwe Nederlandse beleidsvoornemens wordt op provinciale schaal vooral ingezet op algemene maatregelen.

Boerenland blijft aantrekkelijk

Tegelijk maakt de review ook duidelijk waarom boerenland zo aantrekkelijk is om te foerageren. De voedselkwaliteit van, en voedselopname in, agrarisch grasland, wintergranen en oogstresten is het grootste deel van het winter superieur aan natuurlijke voedselbronnen. Tel daarbij het belang van rustplaatsen op grote wateren in de nabijheid van de voedselterreinen en de voorkeur voor foerageren op grootschalige, bij voorkeur verstoringsarme percelen, en de contouren van Nederland komen snel in beeld. En gezien de huidige ontwikkelingen in de landbouw, zal het boerenland z'n aantrekkingskracht niet snel verliezen.

● Kees Koffijberg

Fox A.D., Elmsberg J., Tombre I.M. & Hessel R. 2016. *Agriculture and herbivorous waterfowl: a review of the scientific basis for improved management*. Biol Rev Camb Philos Soc. 2016 Mar 4. doi: 10.1111/brv.12258. Een pdf van het artikel is op te vragen via kees.koffijberg@sovon.nl